

A víz és az élet

A víz témája egyre gyakrabban kerül elő a legkülönfélébb összefüggésekben. Hétköznapi beszélgetéseknek ugyanúgy témája, mint tudományos konferenciáknak. Szárazságról, klímaváltozásról beszélünk. Ha van víz, akkor nagyon van: felhősza-
kadás, áradás; ha nincs, akkor nagyon nincs: aszály, kiszáradás, szomjúság. Veszélyben van az élet.

A víz és az élet, a víz és a halál problémaköre megkerülhetetlen. Egyre világosabbá válik, hogy a víz több, mint egyszerűen ital. A víz több, mint hidrogénből és oxigénből álló anyag. A helyzet már odáig fajult, hogy az élethez elengedhetetlenül szükséges víz, ami tulajdonképpen mindenkié, üzletté vált, gazdasági és politikai tényező lett. A víz: hatalom. Aki birtokolja a tiszta vizet, hatalmat birtokol.

Az emberi élethez hozzátartoznak a jelek, a szimbólumok. A jel mindig fizikai, érzékelhető valóság, amely túlmutat önmagán. A különböző kultúrák és különböző vallások – általában az emberi élet – elképzelhetetlen szimbólumok nélkül. A szimbólumok egyszerre több jelentést is hordozhatnak és érzelmi töltésük is van. Összekapcsolnak egy elvont fogalmat és egy konkrét valóságot. A jelek segítenek az egzisztenciális kérdések értelmezésében. A legégetőbb, leginkább egzisztenciális kérdés a születés és a halál.

Romano Guardini (1885–1968) német teológus és vallásbölcseletről van egy látszólag jelentéktelen, de mégis nagyon fontos kis könyve. Magyarul ezt a címet adták neki: *Az egyház szent jelei* (Budapest, 1938, 9). Ennek bevezetésében írja: szeretné hozzásegíteni az embert, hogy „[...] a külső formáról olvassa le a belsőt, a testből a lelket, a földi, látható folyamatból a rejtett szellemi valóságot.” Majd így folytatja: „Mozgásba kell hoznom azt, ami az emberben ezekre az elemi jelekre megszólal. Így kell megéreznünk, hogy mennyiben kifejező jelek, vagyis szimbólumok ezek.”

A vallás, a mitológia vagy a művészet szimbólumait általában nem lehet tisztán racionális alapon lefordítani vagy magyarázni, mivel többletjelentést hordoznak. Ilyen szimbólum maga a víz is. Természetesen tartozik hozzá az élethez, ugyanakkor olyan többletjelentést hordoz, amely a világmagyarázatnak is része. A zsidóság és később a kereszténység számára a víz a *Bibliában* a *Teremtéstörténetben* jelenik meg először: „Az Úr lelke lebegett a vizek fölött.” (Gen 1,1–2) A teremtéstörténet elbeszélése szerint a víz egy rendezett világnak – a kozmosznak a része (az Úr szétválasztja a felső vizeket és az alsó vizeket, majd elválasztja a szárazföldet és a vizet, majd benépesíti a földet és a vizeket élőlényekkel. (Gen 1,21) A víznek és az életnek az összefüggése természetes.

Majd megjelenik a víz és a pusztulás, a pusztítás képe a vízözönben: mindennek, amiben az élet lehelete van, el kell pusztulnia a vízözönben. (Gen 6,17) Noé és családja, valamint az állatok páronként megmenekülnek a víz pusztításától; a bűnösök elpusztulnak, az igazak megmenekülnek a víz által. A víz pusztító erejű, ugyanakkor tisztító is. Az Isten ígéretet tesz, hogy nem lesz több vízözön, és megjelenik

a szövetségnek, a hűségnek a jele, a szivárvány. A víz egyrészt az Isten büntetése, másrészt az Isten éltető ereje.

Az ősi Palesztinában az élet a friss vizek forrásaitól függött. A túléléshez, az egészséghez, az élethez vízre volt szükség. A víztől függött minden. De a víz fölött az embernek nincs hatalma. Isteni erő volt (és van) mögötte.

Víz, lakóhely, otthon

A víz és az egészség, a víz és az élet nem csupán a képzelet világában, hanem a valóságban is egyértelműen összefügg. Ahol nincs víz, lehetetlenné válik az élet; az élhetetlen vidékről el kell menekülni. Napjaink egyik legégetőbb, a közvéleményt és a politikusokat is foglalkoztató kérdése a migráció. Az „élhetetlen” vidékről – nem csak a lebombázottról, a háborúban elpusztítotttról – el kell menekülni. (A Szahara-övezet egyre növekszik.) Letelepíteni pedig ott érdemes, ahol víz van. Folyók, tavak, források közelében. Mert víz nélkül élni nem lehet.

Számtalan helynév tanúskodik arról, hogy az emberek szívesen telepedtek le víz közelében. Néhány példa közvetlen környezetünkéből: Herkulesfürdő, Marienbad, Toplica, Maroshévíz, Bad Tatzmannsdorf, Balatonfüred, Lillafüred, Tiszafüred stb. De ugyanerről beszélnek a „híd” vagy a „rév” megjelölést magukban foglaló helynevek is. Hogy csak a magyarnál maradjunk, néhány példa: Móríchida, Jánoshida, Rábahídvég, Sajóhídvég, Révfülöp, Lórév, Révkomárom, Bánréve, Hídvég, Ipolyhídvég stb. Ugyanezzel a jelenséggel találkozhatunk szinte mindenütt Európában. Egyetlen példaként gondoljunk Oroszország nagy folyójára, a Volgára: Matuska Volga – Volga anyácska – az éltető, az otthon, hazát jelentő, nagy víz. Vagy akinek fülében felcsendül Smetana *Ma Vlast – Hazám* – című zeneművéből a Moldva motívuma, megérez valamit abból, amit szavakkal elmondani nem lehet, mit is jelent a víz, a folyó...

Juhász Gyula mégis megpróbálta szavakkal kifejezni a kifejezhetetlent *A szent magyar folyó* című versben:

„Szép a Rajna, Loreley folyója,
Német nagyság hű oltalmazója,
Szép a Szajna, Párizs tükrözője,
Méla Volga orosz bú szülője,
De míg bennünk lélek él és nóta,
Tisza lesz a magyarok folyója.”

Külön tanulmány témája lehet, mennyire fontos sok nemzet identitása szempontjából a víz, amelyhez népünk élete kötődik.

A víz: őselem

A nagy vallásokban föllelhetjük a víz tiszteletét, az őselemmel való találkozás fontosságát. Egy rövid összefoglaló kereteibe ugyan nem fér bele a részletes áttekintés arról, mit jelent a víz a különböző kultúrákban és vallásokban, csupán utalni tudok arra, hogy a víz és az élet fogalma szinte elválaszthatatlanul összefonódik. Sok népnek megvan a maga szent folyója, amely a termékenységet jelenti – gondoljunk csak például a Nílusra. A *Katolikus Lexikon* így foglalja össze: „Vize és a sivatagot termékennyé tevő iszapja Egyiptom alapvető létfeltételét jelenti. (...) A Nílus minden másnál jobban hatott az egyiptomiak életére és kultúrájára. Nemcsak vízi útként jelentős, hanem a népelelmezés szempontjából is. Az egyiptomiak mindig tudatában voltak annak, hogy a Nílus élteeti őket, ennek ellenére soha nem volt kultusza, legföljebb »alacsonyabb rangú« istenként tisztelték és ünnepték, anélkül, hogy oltárt emeltek volna neki.”

Köztudott az is, hogy a Gangesz mennyire fontos a hinduknak. Azt tartják róla, hogy a Föld legszentebb vize, amelynek akár egyetlen cseppje is megtisztíthatja a hívő zarándokok lelkét földi bűneiktől, és így haláluk után megszabadulnak az örökös újjászületés gyötrelmétől. Minden évben tömérdek ember – köztük sok beteg és haldokló – zarándokol el a Gangeszig abban a reményben, hogy ha iszik a vízből és megmerítkezik benne, megszabadul bűneitől.

Az embernek természetes vágya, hogy megtapasztalja az egységet önmaga és az anyagi világ között. Ugyanakkor az anyagi világ valósága túlmutat önmagán. Ennek nagyon érzékletes és szép kifejezésével találkozunk Assisi Szent Ferenc *Naphimnuszában*.

Néhány részlet ebből a klasszikussá vált költeményből:

„Áldjon, Uram, tégedet Szél öcsénk,
Levegő, felhő, jó és rút idő,
kik által élteted minden te alkotásod.

Áldjon, Uram, téged Víz hógunk,
oly nagyon hasznos ő, oly drága, tiszta és alázatos!

Áldjon, Uram, Tűz bátyánk;
Vele gyújtasz világot éjszakán.
És szép ő és erős, hatalmas és vidám.

Áldjon, Uram, téged Földanya nénénk,
Ki minket hord és enni ad,
És mindennemű gyümölcsöt terem, füveket és színes virágokat.”

(Sík Sándor fordítása)

Ebben a költeményben megjelennek az őselemek: a tűz, a föld, a levegő, a víz...

A víz és a Biblia

A víz: életet. Tisztít. Megújít. Ugyanakkor pusztítani is képes. Elég volna a *Zsoltárok Könyvét* – a 150 költeményt – végigolvasni, hogy szélesre táruljon és árnyalttá váljék a kép. Az 1. zsoltárban az igaz ember „Olyan, mint a víz partjára ültetett fa, amely kellő időben gyümölcsöt terem.” A 18. zsoltárban a víz a pusztulást jelenti, amelyből az Úr kimenti az igaz embert: „Kinyújtotta kezét a magasból és felém nyúlt, kimentett a vizek mélyéről.” A 23. zsoltárban az Úr a pásztor, aki elvezet az életető vízhez: „Az Úr az én pásztorom, nem szenvedek hiányt, zöldellő réteken legeltem. A nyugalom vizéhez terel.” A 24. zsoltárban: „Az Úr a föld és ami betölti, a földkerekség és minden lakója. Ő alapozta tengerekre, és megerősítette a vizek fölött.” A 29. zsoltár az Urat mutatja, aki fölött van mindeneknek: „Az Úr trónolt a vízözön felett, az Úr királyként trónol mindörökké.” A 42. (41.) zsoltár megfogalmazza az élet utáni vágyat, s a hasonlat alapja a víz: az életető. „Ahogy a szarvas a forrás vizére kívánczik, úgy vágyakozik a lelkem utánad, Uram.”

A víz és az élet tehát elválaszthatatlanul egybekapcsolódik. Termékeny esővel öntözi az Úr a földet. Az Úr Igéje életető erejét is a vízzel teszi érzékelhetővé a *Biblia*: „Amint az eső és a hó lehull az égből és nem tér oda vissza, hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé teszi, hogy magot adjon a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek, éppen úgy lesz az én szavammal is, amely ajkamról fakad.” (Iz 55,10)

A részletes szövegelemzés messze meghaladja egy rövid összefoglalás kereteit. Pedig érdemes volna külön is foglalkozni azokkal a szentírási helyekkel, ahol valamilyen formában megjelenik a víz, kezdve a Teremtés-történet elbeszélésével, egészen az *Apokalipszis*, a *Jelenések könyve* költői képeiig, ahol a mennyei Jeruzsálem leírásához hozzátartozik az Isten és a Bárány trónjából fakadó élet folyója, s amelynek partján az élet fáí állnak. (Jel 22,1-2.) Érdekesen utal vissza ez a kép a paradicsomi állapotra, a paradicsom folyóira. (Ter 2,8-10.) S a Szentírásban jártas hívő számára világos utalás még Jézusra is, aki magát az élő vizek forrásának mondja: „Az ünnep utolsó nagy napján felállt Jézus és így kiáltott: Ha valaki szomjúhozik, jöjjön énhozzám, és igyék! Aki hisz énbenem, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből.” (János 7,37–39)

Zarándokhelyek

Nem ok nélkül vezet a zarándokok útja általában olyan helyekre, ahol víz, forrás, szent kút van. A téma iránt érdeklődők számára nélkülözhetetlen munka Bálint Sándor–Barna Gábor *Búcsújáró magyarok* (Budapest, Szent István Társulat, 1994) című könyve, amely a magyarországi búcsújárás történetét és néprajzát foglalja össze, széles kultúr- és vallástörténeti kitekintéssel.

A zarándokút célja általában a megújulás, a lelki élmény. Más ez, mint a turista útja, aki elsősorban látni és ismereteket óhajt szerezni. A zarándokút lényege

géhez tartozik a megtisztulás, a megújulás. Inni a „szent kútból”. Hazavinni a vízből. Megmosakodni, megmártózni a zarándokhely vizében, megtisztulást, lelki-testi gyógyulást remélve. (Lásd a bibliai Bethesda fürdő vagy a világszerte ismert zarándokhely, Lourdes vagy nálunk, Magyarországon: Pálösszentkút, Mátraverebély-Szentkút, Jásd-Szentkút stb.) Mindennek szakszerű leírását, összefoglalását megtalálhatjuk a *Magyar Néprajz* (az MTA Néprajzi Kutatóintézetének kiadványa VII. kötetének) *Folklór 3, Népszokás, néphit, népi vallásosság* című részében: „A lelki megtisztulást, a gyónást és az áldozást legtöbb kegyhelyünkön megelőzte a testi tisztálkodás. [...] szinte valamennyi kegyhelyen volt valamiféle kultikus erejű víz. A kegyhely sok esetben eleve a szentkút gyógyító csodái miatt jött létre. Máskor egy Mária-kép csodái indították el a kultuszt, de a szentkutas kegyhelyekhez szokott búcsúsok e »Mária-képes« búcsújáróhelyeken is megtalálták a maguk szent vizét, tó, forrás, kút formájában. Jó példa e másodlagos víztiszteletre az andocsi kegyhely. [...] Mivel Radna Aradtól keletre, a Maros mellett fekszik, a tápaiak a Marost radnai víz néven is emlegették. Hagyományörző tápai öregasszonyok, ha nem mehettek el a radnai búcsúra, pünkösöd és Kisasszony napjának hajnalán lementek a Maros torkolatához, hogy a radnai vízben megmosakodva megtisztuljanak. [...] A népi felfogás szerint a szent vizekben végzett kultikus mosakodással teszi magát méltóvá a hívő lélek a lelki megtisztulásra is. [...] A szentkutas vizének mindenütt konkrét gyógyító erőt tulajdonítottak. Ezért búcsúk idején nagy forgalom volt a kifolyók és a lábmosó-medencék tájékán. A búcsúsok igyekeztek a szenteltvízzel érinteni fájós és beteg testrészüket. Doroszlón például a szentkút mellett kialakított kismedencében búcsú napján mindig sokan álldogáltak, remélve lábuk gyógyulását. A kör alakú, emelt kúti medencét szintén sokan állták körül. A vizet fejükre, karjukra hintették és szemeiket mosogatták vele. A szentkutas vize népies szentelménynek számított. A búcsúsok rendszerint haza is vittek belőle, hogy betegségükben orvosság gyanánt használják.”

A víz a katolikus liturgiában

A katolikus liturgiában különösen húsvétkor van kiemelt szerepe a víznek. Az új élet, a szabadulás-szabadítás, a megtisztulás fogalmazódik meg a húsvéti vigília liturgiában elhangzó víz-megáldó szövegben:

Esedezve kérjük, kedves testvéreim, Istenünket, Urunkat,
 hogy áldja meg kegyesen ezt a vizet,
 melyet keresztségünk emlékére hintünk magunkra:
 és adjon nekünk jóságosan megújult életet,
 hogy hűségesek maradjunk szent Lelkéhez, akit tőle kaptunk.
 Add kegyelmedet, Urunk, Istenünk,
 e húsvéti szent éjszakán virrasztó népednek:
 hogy amikor megemlékezünk csodálatos teremtő

és még csodálatosabb megváltó művedről,
 jószágod tegye áldottá ezt a vizet számunkra!
 Mert arra teremtetted, hogy termékenységet adjon földünknek,
 felüdítse testünket, és tisztára mossa.
 De irgalmas szereteted szolgálatára is vizet rendeltél,
 mert víz által oldottad meg a Vörös-tengernél
 néped rabságának bilincseit,
 és szomját is vízzel oltottad a pusztában.
 A próféták azt az új szövetséget hirdették,
 amelyet az emberekkel víz által akartál megkötni,
 és megromlott emberi természetünket
 végül is újjá alkottad az újjászületés fürdőjében a víz által,
 amelyet a Jordán folyóban Krisztus megszentelt.
 E víz legyen keresztségünk felvételének emléke,
 és együtt örvendjünk testvéreinkkel,
 akik világszerte ma részesülnek e szentségben,
 Krisztus, a mi Urunk által.

(Misekönyv, II, Budapest, 1991, 105)

A Jordán

A zsidóság és a kereszténység számára mélyen szimbolikus jelentőségű a Hermon tövében fakadó, a Genezáreti tóba ömlő, majd belőle kifolyó és a Holt-tenger felé haladó, majd abba torkolló folyó, a Jordán. Az utazó számára megdöbbentő látvány a táj változása: ahogyan közeledik a júdeai sivataghoz s a Holt-tengerhez, úgy válik a forrásvidéken még harsány zöld táj egyre kopárabbá, élettelenebbé.

Az evangéliumok egyik jelentős szereplője János, a keresztelő – pontosabban: a bemeztető. Márk evangéliumának elején olvassuk: „Történt, hogy Keresztelő János a pusztában hirdette a bűnbánat keresztségét a bűnök bocsánatára. Kivonult hozzá egész Júdea vidéke és Jeruzsálem minden lakója. Miközben megvallották bűneiket, megkeresztelte őket a Jordán folyóban. [...] Azokban a napokban történt, hogy eljött Jézus a galileai Názáretből, és megkereszteltette magát Jánossal a Jordánban. [...] János elfogatása után Jézus Galileába ment, s ott hirdette az Isten evangéliumát és mondta: »Beteljesedett az idő, és már közel van az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot, és higgyetek az evangéliumban.«” (Mk 4,4–9,15)

Metanoείτε! – változzatok meg, váltsatok irányt!

A víz jelenti egyrészt az életet, másrészt jelenti a pusztulást, a halált, miként erről már többször említést tettünk. Talán nem fölösleges elgondolkodni azon a tényen, hogy János miért éppen ott, azon a helyen, a pusztaság szélén végezte ezt a jelképes cselekedetet, a bemeztetést. Az édes vízű Jordán közeledik a Holt-tengerhez. Döbbenetes látvány, amint a Jordán völgyében a dús, gazdag növényzetű Galilea

után a Holt-tengerhez igyekezve egy sivatagban folyik. Egy utazó a 16. századból – anyai nagyanyám ágán az egyik cseh felmenő – , Harant Kristóf írja le a következőt *A keresztény Odüsszeusz* című könyvében:

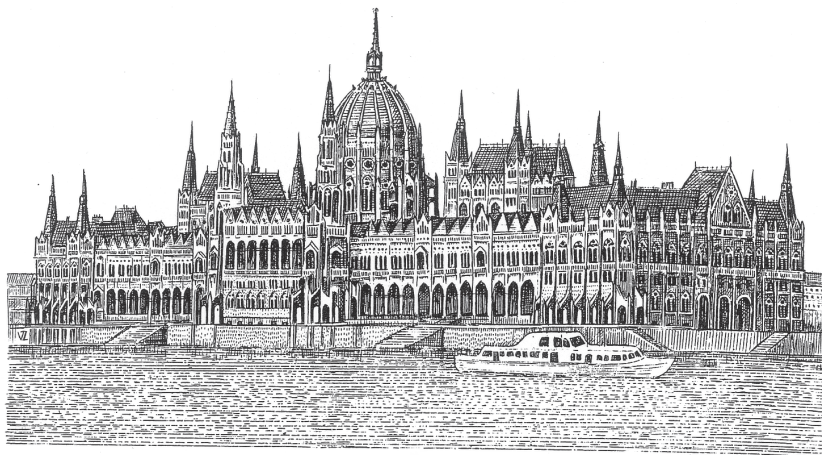
„Majd keveredik (a Jordán) a büzlő tengerrel, úgy, hogy azok a halak, amelyek idáig jutottak és eltévednek, vagy azonnal visszafordulnak, vagy el kell pusztulniuk, és dögként találják őket a tengerben.”

Életértelmezés és a víz

Az őskeresztények számára a hal az összetartozás jele: jelkép. A hal görögül „ikthüsz”. Mozaikszóként a „Jézus Krisztus, Isten Fia, Megváltó” (Ieszosz **K**hrisztosz, **T**heou **H**üosz **Sz**ótér) rejtőzik benne. A bemerítkezés a Jézussal való közösségvállalás, a vele való azonosulás szándékát, elköteleződését jelenti. Ezért van különleges jelentősége a keresztségnek, a keresztség vízének és a keresztvízre emlékeztető, szenteltvízzel való meghintésnek.

A vallások mind a világ, és benne az emberi élet nagy kérdéseinek értelmezésére törekednek. Manapság, amikor elvész az érzék és a tisztelet a szent iránt, a víz mindenki számára ismét figyelmeztető jel, jelkép kell hogy legyen. Ha életben akarunk maradni, miként a halak, amelyek ott, a Jordán gázlójánál megfordultak, szembe kell fordulnunk az árral. Mert életet *teremteni* nem vagyunk képesek. Önzésünkkel *pusztítani* azonban annál inkább.

A víznek ebben a nagyon is profánná vált világban szakrális jelentése és jelentősége van. Abban az új világban, ahol a pénznek – az aranyborjúnak – imádása sok millió ember életének pusztulását jelenti. A víz azonban: életet. És a víz figyelmeztet: emberek – *eddig, és ne tovább!*

Vén Zoltán: A Parlament a Dunával